

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

ЗАРІЧАНСЬКА ЄВГЕНІЯ ВІКТОРІВНА

УДК 658.567.1:338.242

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ
ПОВОДЖЕННЯ З ПРОМИСЛОВИМИ ВІДХОДАМИ**

Спеціальність 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

ДОНЕЦЬК – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» Міністерства освіти і науки України (м. Донецьк) на кафедрі економіки підприємства.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Попова Ольга Юріївна,
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри економіки підприємства (м. Донецьк)

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Александров Іван Олександрович,
Донецький національний університет
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри менеджменту (м. Донецьк)

кандидат економічних наук, доцент
Школа Вікторія Юріївна,
Сумський державний університет
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри економічної теорії (м. Суми)

Захист відбудеться «23» травня 2013 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.052.07 у ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» Міністерства освіти і науки України за адресою: 83050, м. Донецьк, вул. Артема, 96.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» Міністерства освіти і науки України за адресою: 83001, м. Донецьк, вул. Артема, 58.

Автореферат розісланий “19” квітня 2013 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В. Оленцевич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток економіки України на сучасному етапі здійснюється, переважно, за рахунок екстенсивного використання ресурсів. Недостатнє застосування технологій замкнутих виробничих циклів призводить до утворення на підприємствах промислових відходів, значна кількість яких не повертається у виробництво. Згідно з даними Державної служби статистики, в Україні щорічно утворюється близько 400 млн. т відходів I-IV класів небезпеки, на початок 2012 р. загальна маса накопичених відходів склала близько 14 млрд. т. За цих умов суттєво зростають витрати підприємств на складування, зберігання, утилізацію відходів при одночасному збільшенні витрат на охорону навколишнього середовища. Розміри екологічних платежів за розміщення відходів у спеціально відведених місцях за 2000-2011 рр. зросли з 73,6 млн. грн. до 491,6 млн. грн., а поточні витрати – збільшилися з 263 млн. грн. до 3864,7 млн. грн. Внаслідок недосконалості економічних відносин у сфері поводження з відходами суб'єктами господарювання не в повній мірі, з позиції ресурсної цінності, використовуються можливості заміщення природних ресурсів вторинною сировиною, що одержується з відходів. Це перешкоджає створенню умов для отримання підприємствами додаткового економічного ефекту за рахунок ресурсозбереження та покращення стану довкілля. Таким чином, актуалізується проблема управління відходами та набуває значущості створення дієвого організаційно-економічного механізму поводження з промисловими відходами на підприємствах, основним завданням якого є формування економічної зацікавленості суб'єктів господарювання у залученні відходів у виробничі процеси, мінімізації кількості відходів та ресурсозбереженні.

Теоретичні та практичні аспекти еколого-економічного розвитку суб'єктів господарювання представлено у працях таких вітчизняних учених-економістів, як І.О. Александров, О.І. Амоша, С.М. Бобильов, О.О. Веклич, В.П. Вишневський, Б.М. Данилишин, В.В. Дементьев, С.І. Дорогунцов, Л.Г. Мельник, Л.П. Метлова, О.В. Прокопенко, А.А. Садеков, М.А. Хвесік, Є.В. Хлобистов, В.М. Хобта та інших. Дослідження процесів поводження з відходами з позиції підвищення ефективності господарської діяльності знайшло відображення у роботах О.Ф. Балацького, Р.З. Берлінга, З.С. Бройде, Г.П. Виговської, В.А. Гавриленка, Т.П. Галушкіної, Н.Й. Коніщевої, В.С. Міщенко, І.В. Петенко, О.Ю. Попової, С.К. Харічкова, Т.І. Шевченко, В.Ю. Школи та інших.

Відзначаючи високу наукову цінність результатів досліджень вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, слід зауважити, що подальшого розвитку та уточнення потребують теоретичні і практичні аспекти підвищення ефективності еколого-економічної взаємодії суб'єктів господарювання у сфері поводження з відходами з метою досягнення комплексного соціо-еколого-економічного ефекту від переробки та залучення відходів у виробничі процеси.

Актуальність і значущість вирішення зазначених проблем для промислових підприємств обумовили необхідність подальших досліджень у даній сфері та визначили вибір теми дисертаційної роботи, її мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано на кафедрі економіки підприємства ДВНЗ «Донецький

національний технічний університет» Міністерства освіти і науки України у рамках держбюджетної науково-дослідної теми «Теоретичні засади підвищення потенціалу суб'єктів господарювання в умовах інноваційної моделі розвитку економіки» (номер державної реєстрації 0107U001411), у ході виконання якої автором виокремлено фактори підвищення ефективності ресурсного забезпечення виробничої діяльності підприємства; науково-дослідної теми «Методичне забезпечення економічної збалансованості розвитку підприємства» (номер державної реєстрації 0111U005690), у рамках якої автором сформульовано науково-методичний підхід до комплексної еколого-економічної оцінки господарської діяльності промислових підприємств.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток теоретичних засад, обґрунтування науково-методичного інструментарію та розробка практичних рекомендацій з підвищення результативності функціонування підприємства за рахунок удосконалення організаційно-економічного механізму поводження з промисловими відходами.

Для досягнення зазначеної мети поставлено та вирішено такі завдання:

- виявлено сучасні тенденції та місце процесів поводження з відходами у концепції сталого розвитку;
- уточнено зміст поняття «промислові відходи», їх економічну класифікацію та місце у відтворювальному циклі;
- упорядковано елементи організаційно-економічного механізму поводження з промисловими відходами;
- проаналізовано сучасний стан та еколого-економічні тенденції утворення, нагромадження та використання відходів на промислових підприємствах України та Донецької області;
- проведено сегментацію факторів впливу на процес поводження з промисловими відходами на рівні підприємства;
- здійснено типологізацію інструментарію регулювання процесу поводження з промисловими відходами;
- визначено економічні умови залучення промислових відходів у виробничі процеси на підприємствах;
- обґрунтовано ефекти від співробітництва у системі «підприємство-партнер-споживач» у сфері поводження з промисловими відходами;
- розроблено підхід до комплексної оцінки та вибору напрямів поводження з промисловими відходами на підприємствах.

Об'єктом дослідження є процеси поводження з промисловими відходами на підприємствах.

Предмет дослідження – сукупність науково-теоретичних та практичних аспектів підвищення результативності функціонування підприємства за рахунок удосконалення організаційно-економічного механізму поводження з промисловими відходами.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною основою дисертаційної роботи є фундаментальні положення економічної теорії, теорії економіки природокористування та теорії сталого розвитку, наукові праці і методичні розробки провідних українських і зарубіжних науковців.

З метою вирішення поставлених задач використано: методи теоретичного узагальнення та історико-економічного аналізу – для дослідження наукових поглядів щодо використання відходів у господарських процесах; абстрагування, аналізу і синтезу – для розкриття сутності категорії «відходи» та їх позиціонування у відтворювальному циклі; методи статистичного аналізу та економіко-математичного моделювання – для здійснення аналізу даних про динаміку накопичення відходів та визначення впливу факторів на обсяги утворення відходів; діалектичної логіки та системно-структурного аналізу – для уточнення сутності та складових організаційно-економічного механізму поводження з промисловими відходами; метод аналізу ієрархій – для визначення вагомості складових при проведенні комплексної оцінки соціо-еколого-економічних наслідків поводження з промисловими відходами; аналітичний метод та метод порівняння – для оцінки ефективності використання відходів на підприємстві; методи економіко-математичного аналізу – при формуванні методичного підходу до комплексної оцінки соціо-еколого-економічних наслідків поводження з промисловими відходами на підприємстві.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі акти Верховної Ради і укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України з питань регулювання господарських процесів у сфері поводження з відходами, дані Державної служби статистики України, Донецького обласного управління статистики, статистичної звітності промислових підприємств Луганської та Донецької області, результати авторських досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретичних положень, методичних підходів та обґрунтуванні практичних рекомендацій, що в сукупності визначають основи формування організаційно-економічного механізму поводження з промисловими відходами та забезпечують підвищення результативності функціонування підприємств у сучасних умовах господарювання.

Основні наукові результати полягають у такому:

вперше:

- розроблено науково-методичний підхід до комплексної оцінки напрямів поводження з промисловими відходами на підприємстві, яка реалізується шляхом побудови тривимірної просторової моделі, що враховує соціо-еколого-економічну результативність рішень у рамках розробленої системи критеріїв і дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо вибору напрямів поводження з промисловими відходами;

удосконалено:

- структуру організаційно-економічного механізму поводження з промисловими відходами на основі узгодження інтересів суб'єктів різних рівнів господарювання, що забезпечує врахування економічних, екологічних та соціальних параметрів ресурсного забезпечення господарської діяльності підприємства;

- науково-методичні засади оцінки економічних умов залучення відходів у виробничий процес, які відрізняються від існуючих розподілом витрат на варіативну та умовно-сталу частину, залежно від джерел забезпечення підприємства ресурсами, що створює підґрунтя для підвищення зацікавленості суб'єктів господарювання у заміщенні матеріальних ресурсів вторинною сировиною, отриманою з відходів виробництва;

- науково-методичний підхід до обґрунтування доцільності співробітництва у системі «підприємство-партнер-споживач» з метою мінімізації відходів на основі запропонованої схеми прийняття управлінських рішень, що дозволяє комплексно оцінити соціо-еколого-економічний ефект від реалізації різних напрямів взаємодії учасників системи;

дістало подальшого розвитку:

- понятійний апарат у сфері поводження з відходами у частині уточнення економічної сутності та змісту поняття «промислові відходи», яке базується на врахуванні ресурсної цінності відходів, що надає можливість підвищення результативності діяльності підприємств за рахунок залучення відходів у виробництво;

- систематизація факторів впливу на процес поводження з промисловими відходами шляхом їх поділу на основні фактори та фактори-компоненти, що дозволяє застосовувати специфічний інструментарій регулювання діяльності підприємства у сфері поводження з відходами.

Практичне значення одержаних результатів полягає у доведенні теоретичних положень і висновків дисертаційної роботи до рівня практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму поводження з промисловими відходами, що забезпечує зростання ефективності діяльності промислових підприємств за рахунок отримання позитивних еколого-економічних ефектів, зменшення екодеструктивних наслідків їх діяльності на основі прийняття обґрунтованих управлінських рішень із заміщення природних ресурсів вторинною сировиною, отриманою з відходів.

Практична значущість дисертаційної роботи підтверджується довідками про використання її результатів у господарській діяльності промислових підприємств: ПрАТ «Первомайський механічний завод» (довідка № 1017 від 11.07.2011 р.), ТДВ «Первомайський електромеханічний завод ім. К. Маркса» (довідка № 8/155 від 19.10.2012 р.), ПАТ «Рутченківський завод «Гормаш» (довідка № 716 від 30.10.2012 р.). Одержані у дисертації висновки та рекомендації розглянуто та прийнято до використання Донецької обласною радою (довідка № 475-31 від 15.06.2012 р.).

Окремі положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» Міністерства освіти і науки України при викладанні дисциплін «Економіка природокористування», «Еколого-економічна оцінка технічних процесів», «Регіональна економіка» (довідка № 30-12/239а від 29.10.2012 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до розробки теоретичних, практичних і методичних положень, рекомендацій з формування організаційно-економічного механізму поводження з промисловими відходами на підприємстві. Внесок автора у колективно опубліковані праці конкретизовано у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційної роботи доповідалися та одержали схвалення на 10 науково-практичних конференціях:

– міжнародних: «Економіко-правові особливості розвитку України та її регіонів в умовах трансформації економіки» (м. Сімферополь, 2010 р.); «Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону» (м. Суми, 2011 р.); «Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я» (м. Харків, 2011 р.);

- всеукраїнських: «Актуальні проблеми розвитку фінансово-кредитної системи України» (м. Донецьк, 2008 р.); «Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіонів України» (м. Дніпропетровськ, 2009 р.); «Формування сучасної стратегії підприємницької діяльності» (м. Умань, 2009 р.); «Активізація та підвищення ефективності інвестиційних процесів в Україні» (м. Донецьк, 2010 р.);
- регіональних: «Економіка – 2007» (м. Сєверодонецьк, 2007 р.); «Донбас-2020: наука і техніка виробництву» (м. Донецьк, 2008, 2010 р.).

Публікації. За темою дисертаційної роботи опубліковано 17 наукових праць, серед яких 7 статей у наукових фахових виданнях, 10 – матеріали конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 5,05 д.а., з яких особисто автору належить 4,75 д.а.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 235 сторінок комп'ютерного тексту, у тому числі основний текст викладено на 184 сторінках. Робота містить 13 таблиць та 27 рисунків на 27 сторінках, 9 додатків, список використаних джерел із 283 найменувань на 30 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету і завдання дослідження, об'єкт і предмет, охарактеризовано наукову новизну та практичну цінність отриманих результатів, відображено апробацію результатів.

У першому розділі «**Теоретичні засади поводження з промисловими відходами на підприємстві**» виявлено сучасні тенденції та місце процесів поводження з відходами у концепції сталого розвитку, уточнено зміст поняття «промислові відходи», визначено їх місце у відтворювальному циклі та розроблено економічну класифікацію відходів, упорядковано елементи організаційно-економічного механізму поводження з промисловими відходами.

Встановлено, що об'єктивною передумовою нарощування обсягів виробництва для забезпечення стрімко зростаючих суспільних потреб є збільшення обсягів залучення ресурсів. Обмеженість матеріальних ресурсів за кількісними та якісними показниками негативно впливає на собівартість виготовленої продукції та призводить до зниження прибутків підприємств. Дослідження можливих напрямів матеріально-ресурсного забезпечення підприємств дозволило встановити, що на сучасному етапі пріоритетності набувають вторинні ресурси, що отримуються у результаті переробки промислових відходів, використання яких сприяє підвищенню результативності функціонування підприємства та покращенню екологічного середовища.

Дослідження наукових поглядів щодо проблем поводження з відходами дозволило з'ясувати їх подвійну природу у господарському обігу. Виявлено, що у сучасних умовах прийняття господарських рішень щодо споживання ресурсів на підприємствах базується на уявленні про зростання виробничих та споживчих витрат внаслідок реалізації заходів, спрямованих на утилізацію, переробку та вторинне використання промислових відходів. У роботі обґрунтовано тезу про те, що в умовах переходу України до концепції сталого розвитку підприємства при прийнятті відповідних управлінських рішень мають розглядати можливість заміщення

природної дефіцитної сировини відходами, виходячи з їх ресурсної цінності. На основі порівняння умов залучення до господарських процесів первинних ресурсів, у тому числі штучних й природних, та відходів, як вторинних ресурсів, уточнено зміст комплексних критеріїв прийняття рішень щодо поводження з відходами на основі визначення економічних, соціальних та екологічних параметрів їх використання, що дозволяє уникнути недоліків традиційних підходів до локального оцінювання наслідків прийняття таких рішень на рівні окремого підприємства та на рівні суспільства.

Враховуючи складність зв'язків між функціональними елементами еколого-економічної системи та матеріально-сировинними потоками, визначено місце відходів у системі відтворення (рис. 1), що дозволило більш повно обґрунтувати можливі напрями використання промислових відходів на підприємстві та їх вплив на результати господарської діяльності.

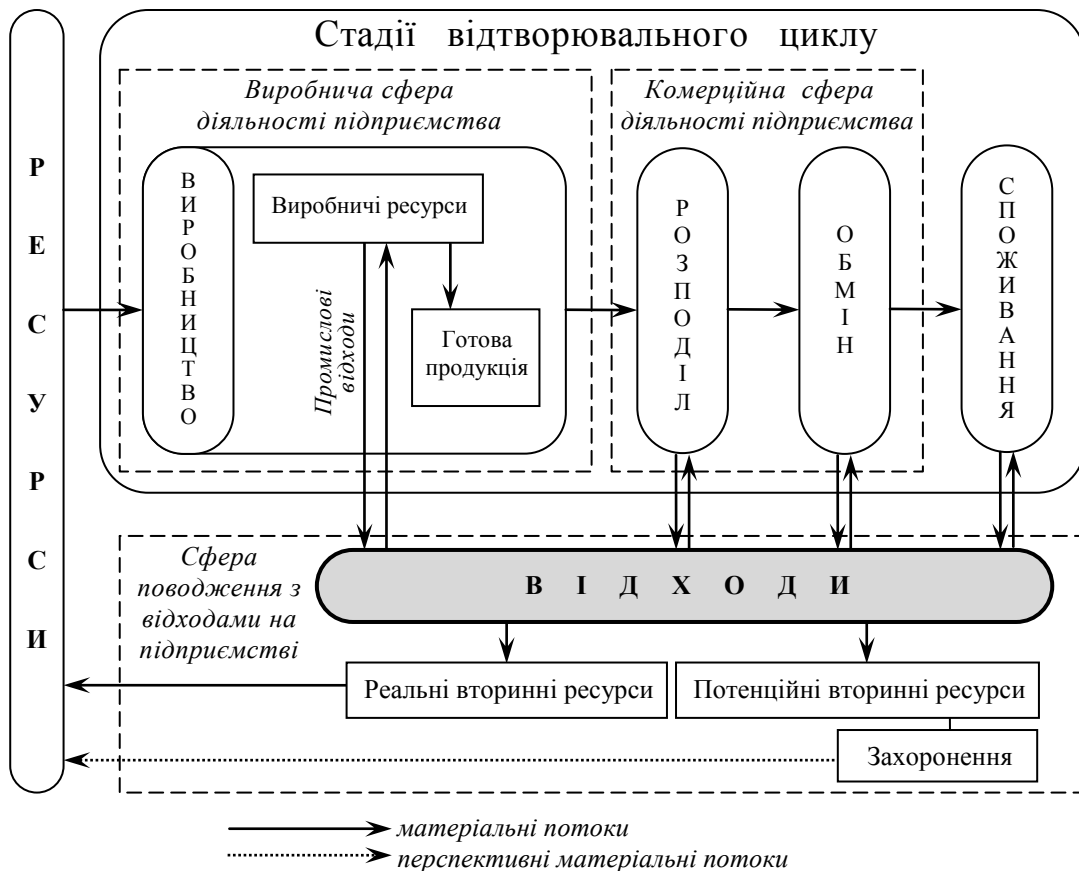

Рис. 1. Позитування відходів у відтворювальному циклі

У роботі розвинуто понятійний апарат у частині уточнення сутності промислових відходів, які запропоновано розглядати як будь-які речовини, що утворилися у результаті технологічних процесів на підприємстві та втратили свої первісні споживчі властивості, однак можуть використовуватися як вихідна сировина для інших процесів виробництва при наявності відповідних технологій, еколого-економічної доцільності, соціальної значущості чи повинні бути видалені. В дисертації акцентовано увагу, що розмежування понять «відходи» та «вторинні матеріальні ресурси» неможливе як з огляду на європейські і світові стандарти, так і змістовно, оскільки будь-які відходи за певних умов можуть перейти у категорію вторинної сировини. Поводження з промисловими відходами на підприємствах запропоновано

розуміти як вид діяльності, що спрямований на підвищення ефективності господарювання шляхом розробки заходів із запобігання утворенню відходів, збирання, перероблення чи їх видалення, реалізація яких є доцільною з огляду на економічні, екологічні та соціальні критерії.

З метою висвітлення ресурсної цінності у дисертації уточнено економічну класифікацію відходів за такими ознаками: можливість використання, мета утилізації, ступінь залучення у виробничий процес, спосіб впливу на фінансовий стан підприємств, місце використання, різноманітність корисних речовин, обсяг утворення. Застосування розробленої класифікації дозволяє розширити теоретичні основи обґрунтування напрямів поводження з відходами, створює підґрунтя для прийняття оптимальних рішень, здійснення управління та оцінки ефективності використання відходів у господарській діяльності підприємства.

У роботі упорядковано структуру організаційно-економічного механізму поводження з промисловими відходами (рис. 2).

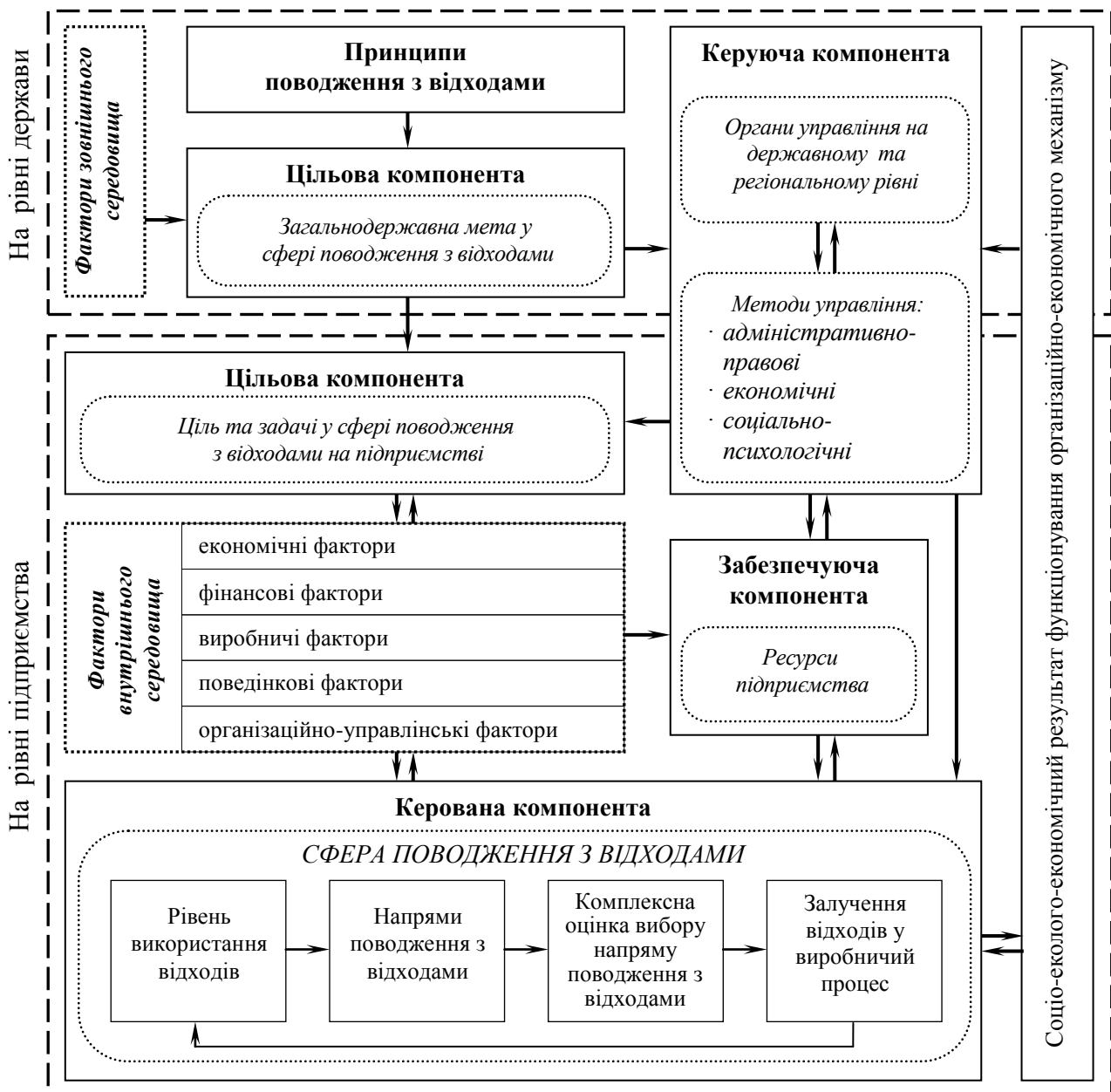

Рис. 2. Організаційно-економічний механізм поводження з промисловими відходами

Запропонований механізм побудовано, виходячи зі змісту інтересів суб'єктів господарювання та з урахуванням принципів поводження з відходами, що дозволяє збільшувати масштаби використання промислових відходів, запобігати деградації та відтворювати природно-ресурсний потенціал при забезпеченні зростання ефективності господарської діяльності підприємств.

У другому розділі «**Методичні аспекти поводження з промисловими відходами на підприємствах**» проаналізовано сучасний стан та еколого-економічні тенденції утворення, нагромадження та використання промислових відходів, проведено сегментацію факторів впливу на процес поводження з промисловими відходами на рівні підприємства, здійснено типологізацію інструментарію регулювання процесу поводження з відходами.

На основі дослідження сфери поводження з відходами в Україні проведено комплексний аналіз еколого-економічних наслідків діяльності підприємств та визначено динаміку основних результатів поводження з відходами (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка активності суб'єктів господарювання у сфері поводження з відходами*

Показники	Роки						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
виробничо-комерційна сфера							
Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах	1,28	1,23	1,32	1,32	0,96	1,19	1,22
Обсяг промислової продукції	1,35	1,25	1,32	1,25	0,86	1,21	1,23
сфера поводження з відходами							
Обсяг утворених відходів I-III класу небезпеки	1,00	0,98	1,09	0,89	0,53	1,35	0,86
Утилізовано, оброблено (перероблено)	1,03	0,98	1,22	0,89	0,90	0,78	0,93
Зміна питомої ваги утилізованих відходів	1,03	1,00	1,12	1,00	1,68	0,58	1,08
Видалено в спеціально відведених місцях та об'єкти	0,86	1,11	0,94	1,08	0,31	0,92	0,45
Наявність у спеціально відведених місцях відходів I-III класу небезпеки	0,76	0,93	1,00	1,04	0,99	0,99	0,95
Капітальні інвестиції у сфері поводження з відходами у розрахунку на 1 тис. грн. ВВП	1,30	1,61	0,79	0,83	0,99	1,00	2,05
Поточні витрати у сфері поводження з відходами у розрахунку на 1 тис. грн. ВВП	0,97	1,13	1,04	0,99	0,86	1,14	1,22
Екологічні платежі у розрахунку на 1 тис. грн. ВВП	0,87	1,92	0,83	0,87	1,15	0,97	0,86

* розрахунок індексів ланцюговим методом

Особливістю аналізу є розрахунок питомих значень економічних показників у сфері поводження з відходами відносно одиниці валового внутрішнього продукту (ВВП), що дозволяє оцінити рівень залучення відходів до виробничих процесів. За результатами аналізу, виявлено невідповідність динаміки ВВП та окремих показників у сфері поводження з відходами: при зростанні ВВП спостерігається синхронність темпів зростання обсягу утворення відходів, що свідчить про порушення «принципу розбіжності», зменшення рівня утилізації, збільшення обсягів накопичених відходів у спеціально відведених місцях та скорочення обсягів інвестицій у сфері поводження з відходами. У роботі аргументовано, що серед головних причин виявлених невідповідностей є низька мотивація суб'єктів

господарювання та недосконалість системи стимулювання ефективного поводження з відходами на підприємствах.

Для врахування комплексу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища у роботі запропоновано їх поділ на основні фактори та фактори-компоненти, а також здійснено систематизацію за напрямками впливу на процес поводження з промисловими відходами на підприємствах (рис. 3).

Рис. 3. Фактори впливу на процес поводження з промисловими відходами на підприємствах

Особливістю запропонованого поділу є включення до складу основних зовнішніх факторів науково-технічних, правових, ринкових, соціокультурних та ресурсних факторів, а до групи факторів внутрішнього середовища – економічних, фінансових, виробничих, поведінкових та організаційно-управлінських факторів. Систематизація факторів дає можливість виокремлення їх впливу з метою оперативного реагування на зміни та оптимізації управлінських рішень щодо підвищення комплексної соціо-еколого-економічної ефективності діяльності підприємства у сфері поводження з промисловими відходами. Врахування факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на процеси поводження з відходами дозволяє здійснювати об'єктивну оцінку стану та перспектив розвитку сфери поводження з відходами на підприємстві та швидко реагувати на зміни умов середовища.

Аналіз інструментарію регулювання сфери поводження з промисловими відходами дозволив дійти висновку, що задля ефективного вирішення завдань у цій сфері доцільно використовувати інструменти, орієнтовані на зменшення екологічних витрат у структурі собівартості продукції та формування мотивації

суб'єктів господарювання до ресурсозбереження й переробки відходів. У сучасний період при виборі інструментів не в повній мірі враховуються можливості економії на матеріальних витратах за рахунок повернення промислових відходів у виробництво. Виходячи з необхідності підвищення ефективності діяльності підприємств, здійснено типологізацію методів і притаманних їм інструментів регулювання процесів поводження з промисловими відходами. За характером управлінського впливу проаналізовано такі групи методів: адміністративно-правові, економічні, соціально-психологічні. Запропонована типологізація дозволяє враховувати специфіку сфери та наповнити методи регулювання відповідним інструментарієм, спрямованим на узгодження еколого-економічних інтересів суб'єктів на різних рівнях, використання якого забезпечує вирішення завдань ефективного поводження з промисловими відходами на підприємствах та дозволяє узгодити економічні цілі підприємства і екологічні вимоги в межах організаційно-економічного механізму поводження з промисловими відходами.

У третьому розділі «**Рекомендації з підвищення ефективності організаційно-економічного механізму поводження з промисловими відходами на підприємствах**» систематизовано економічні умови залучення промислових відходів у виробничі процеси на підприємствах, охарактеризовано види ефектів та запропоновано науково-методичний підхід до обґрунтування доцільності співробітництва у системі «підприємство-партнер-споживач», розроблено підхід до комплексної оцінки напрямів поводження з промисловими відходами.

У дисертаційній роботі визначено економічні умови доцільності залучення промислових відходів у виробничий процес, які базуються на зіставленні економічних результатів реалізації альтернативних варіантів поводження з відходами на підприємстві. Запропоновані науково-методичні засади передбачають поділ витрат на варіативну та умовно-сталу частини залежно від чутливості до джерел забезпечення підприємств ресурсами. Варіативна частина прямопропорційна зміні витрат на залучення первинних або вторинних ресурсів, що отримуються у результаті переробки відходів. Умовно-стала частина витрат у межах ділової активності підприємства не залежить від обраного джерела постачання ресурсів.

Обґрунтування доцільності економічних умов залучення промислових відходів у виробничий процес запропоновано здійснювати за формулою 1:

$$\left[C_{np} \cdot V - (BP_{np} + \sum_{i=1}^n B_i^{cm}) \right] - \sum_{j=1}^m Ш_j \leq \left[C_{ep} \cdot V - (CB_{ep}^* + \sum_{i=1}^n B_i^{cm}) \right] - \sum_{j=1}^m Ш_j^{зм.ж} + \sum_{k=1}^w ДФ_k \quad (1)$$

де V – обсяг виробленої продукції, од.;

C_{np}, C_{ep} – ціна за одиницю продукції, що виготовлена, відповідно, із покупних або вторинних ресурсів, грн./од.;

BP_{np} – вартість придбання покупних ресурсів, грн.;

$\sum_{i=1}^n B_i^{cm}$ – умовно-стала частина витрат, грн.;

n – кількість видів витрат, що входять до умовно-сталої частини;

- $\sum_{j=1}^m \text{Ш}_j$ – сума штрафних санкцій за нераціональне поводження з відходами (перевищення лімітів, захоронення відходів при наявних технологіях з переробки відходів), грн.;
 $CB_{вр}^*$ – собівартість вторинних ресурсів при використанні переробних технологій, грн.;
 $\sum_{j=1}^m \text{Ш}_j^{\text{зниж}}$ – знижена сума штрафних санкцій за нераціональне поводження з відходами, грн.
 m – кількість видів штрафів за порушення екологічного законодавства;
 $\sum_{k=1}^w D\Phi_k$ – сума додаткових коштів, отриманих у вигляді стимулюючих заходів для підвищення ефективності діяльності у сфері поводження з відходами, грн.;
 w – кількість джерел додаткових коштів.

За розробленими рекомендаціями виконано оцінку економічних умов доцільності залучення відходів у виробництво на прикладі реалізації проекту в умовах ПрАТ «Первомайський механічний завод», у межах якого здійснюється закупка за зниженими цінами сировини, що виготовлена з промислових відходів підприємства. Результатом стало досягнення економічного ефекту ПрАТ «Первомайський механічний завод» у розмірі 1 592 тис. грн. та підвищення ефективності діяльності за показником рентабельності продукції на 2,36%.

Обґрунтовано доцільність створення системи «підприємство-партнер-споживач», метою якої є організація співробітництва у сфері поводження з промисловими відходами задля підвищення ефективності діяльності підприємств, та виділено напрями співпраці між учасниками: переробка відходів на підприємстві, передача відходів партнерам для переробки та повернення вторинної сировини; продаж з метою подальшої переробки; передача партнерам з метою захоронення. Оцінка доцільності співробітництва здійснюється відповідно до сформованих у дисертаційній роботі етапів прийняття управлінських рішень щодо вибору заходів поводження з відходами на підприємствах, що базується на вимірюванні соціо-еколого-економічної ефективності та дозволяє підвищити результативність їх господарської діяльності (рис. 4).

Зважаючи на відсутність усталених підходів до комплексного обґрунтування вибору напряму поводження з відходами, запропоновано здійснювати такий вибір на основі визначення соціо-еколого-економічної результативності реалізації різних напрямів використання відходів. Комплексне обґрунтування напрямів поводження з промисловими відходами здійснюється на основі системної оцінки взаємопов'язаних наслідків залучення відходів до виробничо-комерційної діяльності, що передбачає наступні етапи: вибір показників, які відображають економічну, екологічну та соціальну результативність діяльності; ідентифікація показників за складовими; формалізація вихідних даних у вигляді матриці; ранжування показників за альтернативами; розрахунок для кожної альтернативи суми місць; трансформування суми місць у довжину вектора; позиціонування у трьохвимірному просторі результатів оцінки; встановлення коефіцієнтів вагомості для кожної складової; перевірка на узгодженість матриці порівнянь; коригування значення складової на ваговий коефіцієнт; визначення інтегрального індикатора.

У дисертації побудовано тривимірну просторову модель, сегменти якої запропоновано поєднати у групи з низькою, середньою та високою результативністю,

що дозволяє виокремити та обґрунтувати вибір напрямів поводження з відходами. Графічна інтерпретація відображає результати порівняння за альтернативними варіантами, проте не враховує вагомість виділених складових для суб'єкта господарювання. У випадку, коли альтернативи віднесені до одного сегменту, доцільно просторову модель доповнити розрахунком інтегрального індикатора з урахуванням значимості складових.

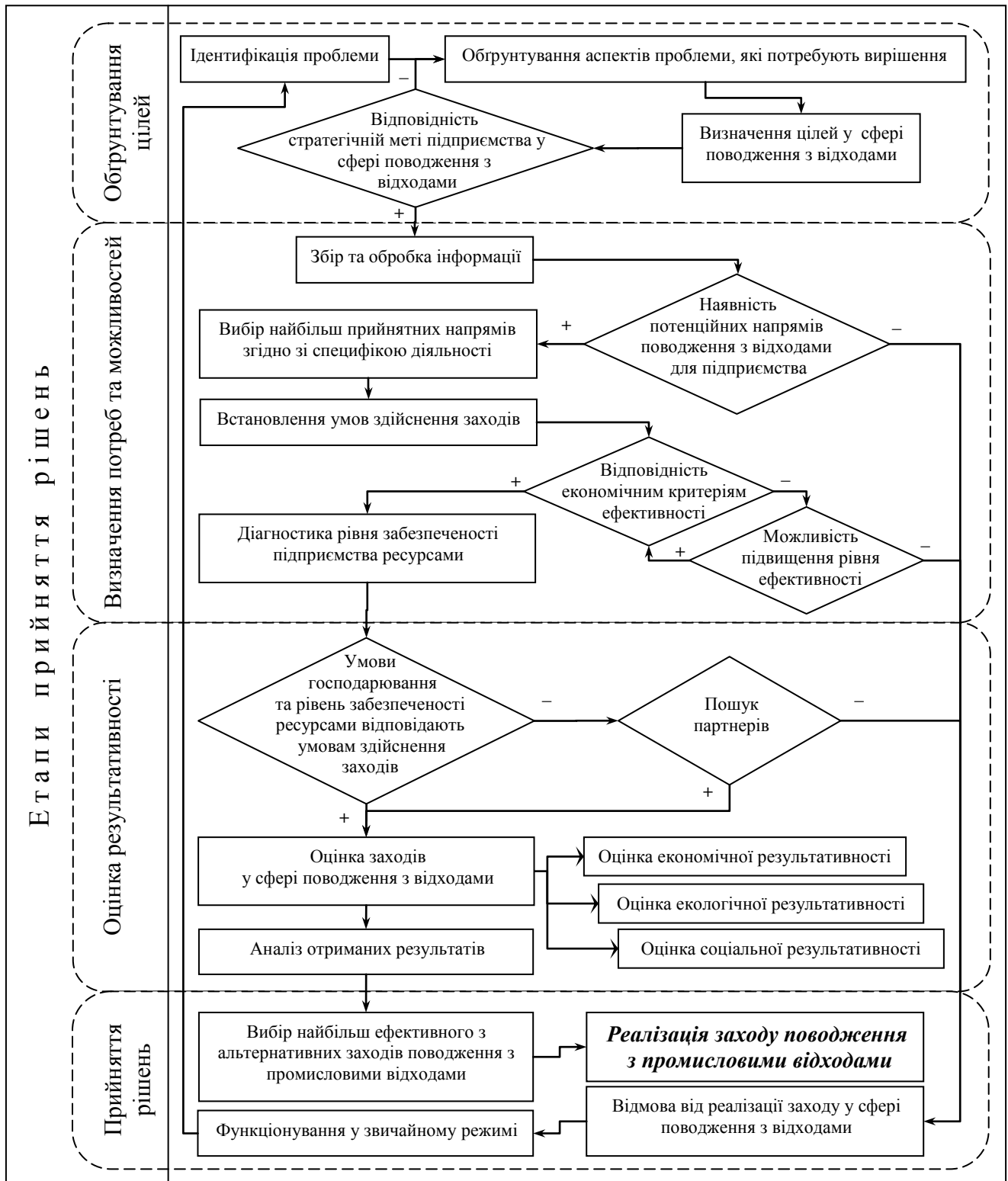

Рис. 4. Блок-схема прийняття управлінських рішень щодо вибору заходів поводження з відходами на підприємстві

Для розрахунку коефіцієнтів вагомості запропоновано використовувати адаптований метод аналізу ієрархій Т. Сааті, який дозволяє дослідити взаємозв'язки між показниками економічного, екологічного та соціального змісту, їх оціночними параметрами і на цій основі розрахувати вагові коефіцієнти. У залежності від значень вагових коефіцієнтів проводиться коригування векторів складових та на їх основі визначається інтегральний індикатор результативності напрямку поводження з промисловими відходами на підприємстві:

$$I = \sqrt[3]{CB_{\text{екон.}} \cdot CB_{\text{екол.}} \cdot CB_{\text{соц.}}} \rightarrow \max \quad (2)$$

де $CB_{\text{екон.}, \text{екол.}, \text{соц.}}$ – скориговане значення довжини векторів, відповідно, економічної, екологічної та соціальної результативності реалізації напрямку поводження з промисловими відходами на підприємстві.

Інтегральний індикатор є комплексним показником, що визначає взаємозв'язок всіх складових результативності реалізації напрямку поводження з промисловими відходами на підприємстві. Такий підхід дозволяє встановити вплив кожного елементарного показника на загальний результат щодо вибору напрямку поводження з промисловими відходами на підприємстві.

Апробацію методичних положень з комплексної оцінки напрямів поводження з відходами виконано на прикладі ТДВ «ПЕМЗ ім. К.Маркса». Здійснено аналіз соціо-еколого-економічних показників впровадження переробної технології та на основі комплексної методики проаналізовано альтернативні варіанти поводження з відходами, які передбачають впровадження специфічного обладнання з метою залучення відходів пластику у виробництво для виготовлення комплектуючих. Результати графічного аналізу обґрунтування вибору варіанту поводження з відходами представлено на рис.5.

На основі застосування комплексної оцінки напрямів поводження з промисловими відходами в умовах ТДВ «ПЕМЗ ім. К.Маркса» проаналізовано ефективність впровадження альтернативних заходів. Виявлені позиції варіантів поводження з промисловими відходами у просторовій моделі комплексної оцінки відносяться до зон, що характеризують низьку результативність заходів (базовий варіант) та високу результативність (альтернативні варіант А і варіант Б). В силу віднесення двох альтернативних варіантів до однієї групи сегментів, виникає необхідність розрахунку вагових коефіцієнтів, які враховують значущість економічної, екологічної та соціальної складових, що становлять, відповідно, 0,565, 0,255, 0,18.

Значення інтегральних індикаторів результативності альтернативних напрямів поводження з промисловими відходами на підприємстві дорівнюють:

$$I = \sqrt[3]{11,3 \cdot 7,6 \cdot 7,2} = 8,5 \quad (\text{Базовий варіант})$$

$$I = \sqrt[3]{39,5 \cdot 10,2 \cdot 9,0} = 15,4 \quad (\text{Варіант А})$$

$$I = \sqrt[3]{33,9 \cdot 20,4 \cdot 10,8} = 19,6 \quad (\text{Варіант Б})$$

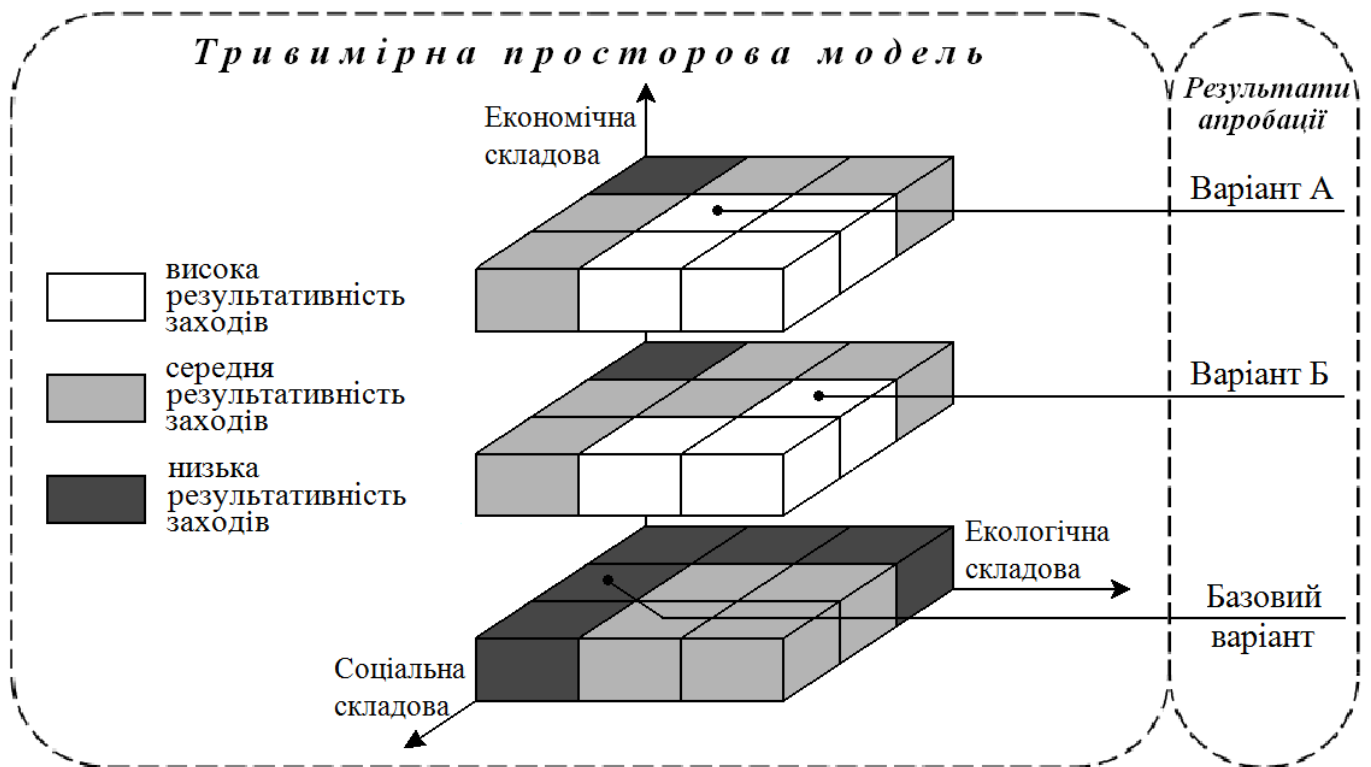

Рис. 5. Графічне представлення тривимірної просторової моделі вибору напрямів поводження з промисловими відходами для ТДВ «ПЕМЗ ім. К.Маркса»

На основі вибору максимального значення інтегрального індикатору в умовах ТДВ «ПЕМЗ ім. К. Маркса» реалізовано варіант В, за яким впроваджено термопластавтомат ДЕ-3330ф, що передбачає використання промислових відходів основного виробництва у побічних технологічних процесах з виробництва комплектуючих, необхідних для створення профільної продукції підприємства. Впровадження обраного напрямку поводження з промисловими відходами забезпечило підвищення рентабельності продукції на 0,82 % та отримання економічного ефекту у розмірі 972 тис. грн., збільшення рівня використання ресурсів на 1,1% та створення 5 додаткових робочих місць на підприємстві.

ВИСНОВКИ

Результатом дисертаційної роботи є вирішення актуального науково-практичного завдання з розвитку науково-методичних положень і розробки практичних рекомендацій з підвищення ефективності функціонування підприємства за рахунок удосконалення організаційно-економічного механізму поводження з промисловими відходами.

1. На базі дослідження сучасних тенденцій у сфері поводження з відходами оцінено варіанти ресурсного забезпечення виробництва та запропоновано розглядати можливість заміщення природних ресурсів вторинною сировиною, виходячи з ресурсної цінності промислових відходів. Визначено, що прийняття рішень щодо заміщення первинної сировини відходами має ґрунтуватися на комплексних критеріях, які враховують економічні, екологічні та соціальні наслідки

поводження з відходами у відповідності до концепції сталого розвитку.

2. Розвинуто понятійний апарат у частині уточнення сутності промислових відходів та обґрунтування поняття «поводження з промисловими відходами» як виду діяльності, що спрямована на підвищення ефективності господарювання шляхом розробки заходів із запобігання утворенню відходів, збирання, перероблення чи їх видалення, реалізація яких є доцільною з огляду на економічні, екологічні та соціальні критерії. Розроблено економічну класифікацію відходів, яка базується на множинних признаках, використання яких дозволяє віднести промислові відходи до поновлюваних джерел матеріальних ресурсів.

3. Визначено структуру організаційно-економічного механізму поводження з промисловими відходами, яка включає систему принципів, цілей, методів та критеріїв результативності напрямів поводження з відходами. Дослідження основних складових елементів механізму дозволило виділити два рівні управління задля гармонійного поєднання інтересів промислових підприємств з еколого-економічною політикою держави у сфері поводження з промисловими відходами, регулювання яких здійснюється на основі розробленого інструментарію. Удосконалений механізм забезпечує врахування економічних, екологічних та соціальних параметрів ресурсного забезпечення господарської діяльності підприємства.

4. За результатами аналізу статистичних даних виявлено, що за період з 2000-2011 рр. при зростанні ВВП спостерігаються випереджуючі темпи зростання обсягу утворення відходів, зменшення рівня їх утилізації і зберігання у спеціально відведених місцях та скорочення обсягів інвестицій у сфері поводження з відходами. Виявлено порушення «принципу розбіжності», що пов'язане з прогресуючим накопиченням відходів, підвищенням техногенного навантаження на навколишнє середовище та збільшенням витрат промислових підприємств на зберігання відходів та виплату екологічних податків.

5. Визначено особливості і характер впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на процеси поводження з відходами на промислових підприємствах. Здійснений поділ на основні фактори та фактори-компоненти, дозволив виявити процеси, які спонукають підприємства до ефективного поводження з відходами, що полягають у впровадженні ресурсозберігаючих технологій, залученні відходів у виробництво, їх утилізації. Врахування факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища дає змогу оцінити стан та перспективи розвитку сфери поводження з відходами на підприємстві та швидко реагувати на зміни умов здійснення господарської діяльності.

6. Аналіз інструментарію регулювання сфери поводження з промисловими відходами довів, що в Україні використовуються переважно інструменти обмежувачого характеру, які орієнтовані на зменшення екологічних витрат, а не на стимулювання суб'єктів господарювання до впровадження маловідходних технологій чи здійснення переробки відходів з метою підвищення прибутку підприємства. Визначено, що для підвищення мотивації промислових підприємств до використання промислових відходів доцільно задіяти адміністративно-правові, економічні чи соціально-психологічні методи, за допомогою яких може бути скориговане рішення щодо вибору напрямку поводження

з відходами.

7. Оцінка економічних умов залучення промислових відходів у виробничі процеси на підприємстві базується на визначенні економічного ефекту з виділенням варіативної та умовно-сталого частини витрат, що надає можливість врахувати вплив джерел забезпечення ресурсами на результативність діяльності підприємства. Використання запропонованого підходу дозволяє визначити доцільність залучення промислових відходів у виробництво на основі аналізу структури витрат та можливості отримання додаткового економічного ефекту.

8. З огляду на домінанту економічних інтересів суб'єктів господарювання, запропоновано порядок організації співробітництва у системі «підприємство-партнер-споживач» на базі розробленої в дисертації схеми прийняття управлінських рішень щодо вибору заходів поводження з відходами, яка забезпечує не лише врахування економічних критеріїв ефективності, але й соціо-еколого-економічної результативності.

9. Розроблено комплексну оцінку напрямів поводження з промисловими відходами на підприємстві, яку реалізовано шляхом побудови тривимірної просторової моделі. Графічне представлення доповнене інтегральним індикатором соціо-еколого-економічної результативності поводження з промисловими відходами, який дозволяє детально аналізувати ефективність напряму за допомогою значної кількості показників згрупованими за трьома складовими. Комплексна оцінка дозволяє провести обґрунтований аналіз та здійснити вибір ефективного напряму поводження з промисловими відходами на підприємстві.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Зарічанська Є.В. Сутність та види відходів в господарській діяльності підприємств / Є.В. Зарічанська, О.Ю. Попова // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. – Донецьк: ДонНТУ, 2009. – Вип. 36-1. – С. 87-93.

Особистий внесок: визначено сутність відходів та запропонована економічна класифікація відходів.

2. Зарічанська Є.В. Оцінка економічних умов ефективного поводження з промисловими відходами / Є.В. Зарічанська // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Хмельницьк: ХНУ, 2010. – Вип. №3, т. 1 (151). – С. 56-59.

3. Зарічанська Є.В. Комплексне обґрунтування вибору ресурсозберігаючої технології / Є.В. Зарічанська // Економічний аналіз: зб. наук. праць. – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – Вип. 7. – С. 266-269.

4. Зарічанська Є.В. Аналіз впливу факторів внутрішнього середовища на процес поводження з відходами / Є.В. Зарічанська // Збірник наукових праць Донецького національного університету управління: Економіка та соціальна сфера: деякі питання взаємозв'язків. – Донецьк: ДонНУУ, 2011. – Т. XII. – С. 114-122. – (Серія «Економіка»; вип. 209).

5. Зарічанська Є.В. Вплив факторів зовнішнього середовища на процес поводження з відходами / Є.В. Зарічанська // Механізм регулювання економіки. – 2011. – №3 (52), т. 2. – С. 58-63.

6. Зарічанська Є.В. Історичні етапи формування політики поводження з промисловими відходами / Є.В. Зарічанська // Вісник національного університету водного господарства та природокористування. Серія «Економічні науки»: зб. наук. пр. – Рівне: НУВГП, 2012 р. – Вип. 1 (57). – С. 129-140.

7. Зарічанська Є.В. Складові організаційного механізму поводження з промисловими відходами / Є.В. Зарічанська // Вісник Львівського інституту економіки і туризму. Серія «Економічні науки»: зб. наук. ст. – Львів: ЛІЕТ, 2012. – № 7. – С. 181-186.

Публікації в матеріалах науково-практичних конференцій

8. Зарічанська Є.В. Україна на шляху вступу до СОТ / Є.В. Зарічанська // Збірник тез доповідей Першої регіональної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Економіка – 2007» (м. Северодонецьк, 20 квіт. 2007 р.). – Северодонецьк: ТІ СХУ ім. В.Даля, 2007. – Ч. 1. – С. 63-64.

9. Зарічанська Є.В. Оцінка рівня конкурентоспроможності як шлях до ефективного управління фінансами / Є.В. Зарічанська, В.М. Хобта // Тези доповідей I Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих вчених «Актуальні проблеми розвитку фінансово-кредитної системи України» (м. Донецьк, 3-4 квіт. 2008 р.). – Донецьк: ДонНТУ, 2008. – С. 21-24.

Особистий внесок: проведена структуризація рівнів конкурентоспроможності підприємства та виділені методи їх оцінки.

10. Зарічанська Є.В. Уточнення основних класифікаційних ознак видів відходів в системі господарювання / Є.В. Зарічанська // Донбас-2020: наука і техніка виробництва: матеріали IV наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 27-28 трав. 2008 р.). – Донецьк, ДонНТУ Міністерства освіти і науки, 2008. – С. 567-571.

11. Зарічанська Є.В. Економічні інструменти впливу на суб'єкти господарювання з метою екологізації виробничої діяльності / Є.В. Зарічанська // Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіонів України: тези Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції (м. Дніпропетровськ, 16-26 листоп. 2009 р.): у 2 т. – Дніпропетровськ: ДДФА, 2009. – Т. 1. – С. 325-326.

12. Зарічанська Є.В. Ієрархія управління у сфері поводження з промисловими відходами / Є.В. Зарічанська // Формування сучасної стратегії підприємницької діяльності: зб. матеріалів XII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 28 листоп. 2009 р.). – Умань: Видавець «Сочінський», 2010. – Ч. II. – С. 22-23.

13. Зарічанська Є.В. Ресурсозберігаюча спрямованість розвитку економіки України / Є.В. Зарічанська // Економіко-правові особливості розвитку України та її регіонів в умовах трансформації економіки: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Сімферополь, 15-17 берез. 2010 р.). – Сімферополь: КІЕГП, 2010. – С. 7-8.

14. Зарічанська Є.В. Стан та проблеми поводження з відходами в Донецькій області / Є.В. Зарічанська // Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих вчених «Активізація та підвищення ефективності інвестиційних процесів в Україні» (м. Донецьк, 1 квіт. 2010 р.). – Донецьк: ДонНТУ, 2010. – С. 56-57.

15. Зарічанська Є.В. Статистичний аспект поводження з відходами: реалії та перспективи / Є.В. Зарічанська // Донбас-2020: перспективи розвитку очима молодих вчених: матеріали V наук.-практ. конф. у рамках програми «2010 рік – рік регіональних інновацій» (м. Донецьк, 25-27 трав. 2010 р.). – Донецьк: ДонНТУ, 2010. – С. 720-724.

16. Зарічанська Є.В. Необхідність врахування впливу факторів зовнішнього середовища на процес поводження з відходами / Є.В. Зарічанська // Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону: матеріали доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 18-20 трав. 2011 р.). – Суми: СумДУ, 2011. – С.72-73.

17. Зарічанська Є.В. Доцільність впровадження інтегральної оцінки ресурсозберігаючих проектів / Є.В. Зарічанська // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: тези доповідей XIX міжнар. наук.-практ. конф., (м. Харків, 01-03 черв. 2011 р.): у 4 ч. – Харків, НТУ «ХПІ», 2011. – Ч. 3. – С. 216.

АНОТАЦІЯ

Зарічанська Є.В. Організаційно-економічний механізм поводження з промисловими відходами. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» Міністерства освіти і науки України, Донецьк, 2013.

Дисертаційна робота присвячена розвитку теоретичних засад, обґрунтуванню науково-методичного інструментарію та розробці практичних рекомендацій з підвищення результативності функціонування підприємства за рахунок удосконалення організаційно-економічного механізму поводження з промисловими відходами.

Досліджено стан та динаміку поводження з відходами, проаналізовано еколого-економічні проблеми функціонування промислових підприємств. Уточнено сутність промислових відходів і запропоновано основні складові організаційно-економічного механізму поводження з промисловими відходами на підприємстві. Систематизовано фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на процеси поводження з відходами на підприємствах. Уточнено науково-методичний інструментарій регулювання процесу поводження з відходами шляхом їх поділу на групи за характером управлінського впливу. Визначено економічні умови доцільності залучення промислових відходів у виробничі процеси на підприємствах та обґрунтовано порядок організації співробітництва суб'єктів господарювання у системі «підприємство-партнер-споживач». Розроблено рекомендації з комплексної оцінки, що дозволяє врахувати соціо-еколого-економічну результативність рішень і приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо вибору напрямів поводження з промисловими відходами.

Ключові слова: промислові відходи, організаційно-економічний механізм, підприємство, матеріальні ресурси, вторинна сировина, поводження з відходами, соціо-еколого-економічна результативність ефективність.

АННОТАЦИЯ

Заричанская Е.В. Организационно-экономический механизм обращения с промышленными отходами. - Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – Экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – ГВУЗ «Донецкий национальный технический университет» Министерства образования и науки Украины, 2013.

Диссертация посвящена развитию теоретических основ, обоснованию научно-методического инструментария и разработке практических рекомендаций направленных на повышение результативности функционирования предприятия за счет совершенствования организационно-экономического механизма обращения с промышленными отходами.

В работе охарактеризованы закономерности эволюции научных взглядов в сфере обращения с отходами, что позволило установить их двойственную природу в хозяйственном обороте. Учитывая сложность связей между функциональными элементами эколого-экономической системы и материально-сырьевыми потоками, определено место отходов в системе воспроизводства. В работе получил дальнейшее развитие понятийный аппарат в части уточнения сущности промышленных отходов. Для учета ресурсной ценности отходов разработана классификация отходов по экономическим признакам. Упорядочена структура организационно-экономического механизма обращения с промышленными отходами, который построен исходя из содержания интересов субъектов хозяйствования и с учетом принципов обращения с отходами, что позволит увеличивать объемы используемых промышленных отходов, предотвращать деградацию и обеспечивать воспроизводство природно-ресурсного потенциала при сохранении и росте экономической эффективности хозяйственной деятельности предприятия.

На основе исследования современных особенностей развития экономики и сферы обращения с отходами в Украине проведен комплексный анализ эколого-экономических последствий деятельности субъектов хозяйствования и определена динамика основных результатов обращения с отходами. Для обеспечения учета комплексного воздействия осуществлена систематизация факторов внешней и внутренней среды по направлениям их влияния, что позволит объективно оценивать состояние и перспективы развития сферы обращения с отходами на предприятии и оперативно реагировать на изменения условий среды. Исходя из необходимости формирования эффективного механизма обращения с промышленными отходами, осуществлена типологизация методов и присущих им инструментов регулирования процессов обращения с отходами. В диссертационной работе по характеру управленческого воздействия выделены и проанализированы такие группы методов: административно-правовые, экономические, социально-психологические.

Усовершенствован порядок оценки экономических условий эффективного привлечения промышленных отходов в производственные процессы на предприятии. Предложенный подход базируется на определении экономического эффекта с выделением вариативной и условно-постоянной части расходов, что

позволяет более детально учесть влияние источников обеспечения предприятия ресурсами. Учитывая доминанту экономических интересов субъектов хозяйствования, предложен порядок организации сотрудничества в системе «предприятие-партнер-потребитель», на базе чего в диссертации разработана схема принятия управленческих решений относительно выбора способа обращения с промышленными отходами, что обеспечивает учет не только экономических критериев эффективности, но и социо-экологической результативности реализации способов обращения с промышленными отходами.

Разработан научно-методический подход к комплексной оценке направлений обращения с промышленными отходами на предприятии путем построения трехмерной пространственной модели. Графическое представление дополнено интегральным индикатором социо-эколого-экономической результативности направлений обращения с промышленными отходами. В рамках разработанной системы критериев такой подход позволяет совместить проекции составляющих в единый коэффициент, что позволяет провести полный анализ и на его основе осуществить выбор эффективного направления обращения с промышленными отходами на предприятии.

Ключевые слова: промышленные отходы, организационно-экономический механизм, предприятие, материальные ресурсы, вторичное сырье, обращение с отходами, эколого-экономическая результативность.

SUMMARY

Zarichanskaya E.V. Organizational and economic mechanism of industrial waste management. – Manuscript.

Thesis for the candidate of economic sciences in speciality 08.00.04 – Economics and management of enterprises (by types of economic activity). – Donetsk national technical university, Ministry of education and science of Ukraine, Donetsk, 2013.

This thesis work is dedicated to a solution of a pressing scientific problem concerned with development of abstract theorems and reasoning of action-oriented recommendations on efficiency raising of business mechanism of waste management in enterprises.

The state and dynamic of waste management are investigated, ecological and economic problems of industrial enterprise operation are analyzed. The essence is established and basic components of business mechanism of enterprise waste management are proposed. Environmental and internal factors which affect waste management processes are systemized. A scientific and technical toolkit of waste management control is specified by means of splitting in groups according managerial influence pattern. Economic environment of practicability of industrial wastes using in enterprise industrial processes is defined and cooperation management for market participants within a system “Enterprise-Partner-Customer” is proved. Recommendations about full assessment are worked out, what allows to ascertain ecological and economic efficiency of enterprise waste management directions.

Key words: industrial wastes, mechanism, enterprise, material resources, recyclable materials, waste management, eco-economic efficiency.

Віддруковано на різнографі
ТОВ фірма «ДРУК-ІНФО»
Підп. до друку 19.04.2013 р.
Умов. друк. арк. 0,9
Тираж 100 прим. Замовлення № 405
83001, м. Донецьк, вул. Артема, 58, к. 113
тел. 335-64-55